

บทที่ 3

วิกฤตทางการเงิน ความช่วยเหลือและการลงทุนของญี่ปุ่น

ในช่วงปี พ.ศ. 2523-2533 (ค.ศ. 1980-1990) เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับที่สูงมากจนได้รับการยกย่องว่าเป็นความมหัศจรรย์ทางเศรษฐกิจของเอเชีย (Asian Economic Miracle) ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยที่เกื้อหนุนหลายประการ อาทิ บรรยากาศที่เอื้อหนุนต่อการลงทุน ค่าแรงงานต่ำ ค่าเงินที่มีเสถียรภาพโดยการผูกติดกับเงินดอลลาร์สหรัฐฯ

ด้วยปัจจัยที่เกื้อหนุนประกอบกับปัจจัยภายนอกที่เกื้อกูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการย้ายฐานการลงทุนครั้งใหญ่ของญี่ปุ่นมายังประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายหลังการลงนามข้อตกลงพลาซ่า พ.ศ. 2528 (ค.ศ. 1985) ส่งผลทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้กลายเป็นแหล่งที่ดึงดูดการลงทุน ทั้งในรูปของการลงทุนโดยตรงเช่น การลงทุนในตลาดหลักทรัพย์และตลาดพันธบัตร เป็นต้น

นอกจากนี้ การกู้ยืมโดยผ่านสถาบันทางการเงินก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากหลายประเทศในภูมิภาคมีนโยบายการเปิดเสรีทางการเงินซึ่งทำให้การกู้ยืมเงินจากต่างประเทศของสถาบันทางการเงินสามารถกระทำได้สะดวกมากขึ้น สถาบันทางการเงินนอกภูมิภาคยินดีที่จะปล่อยกู้ให้แก่สถาบันทางการเงินในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากเห็นว่าเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคมีการขยายตัวในระดับที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีค่าเงินที่มีเสถียรภาพ ในปี พ.ศ. 2536 (ค.ศ. 1993) ไทยได้จัดตั้ง “วิเทศธนกิจ” หรือ

“Bangkok International Banking Facility--BIBF”¹ เพื่ออำนวยความสะดวกในการกู้ยืมเงินในสกุลตราต่างประเทศ โดยในช่วง 3 ปีแรกที่มีการจัดตั้ง BIBF สถาบันการเงินของไทยได้กู้ยืมเงินผ่าน BIBF สูงถึงห้าพันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ โดยส่วนใหญ่เป็นการกู้ยืมเงินจากสถาบันทางการเงินของญี่ปุ่น เงินกู้จำนวนมากได้ถูกนำไปปล่อยกู้ให้แก่ภาคอุตสาหกรรมไทย และการเกิดขึ้นของ BIBF นี้เอง ได้ส่งผลให้เงินนอกจึงไหลเข้ามาแสวงหากำไรในไทยอย่างเสรี และการไหลทะลักเข้ามาของเงินจากต่างประเทศ อันได้มาตรการและกฎเกณฑ์ในการควบคุม แม้กระทั่งสถาบันการเงินไทยเองก็ได้ไปกู้เงินจากต่างประเทศด้วยอัตราดอกเบี้ยที่ถูก แล้วนำเงินปล่อยกู้ในประเทศ ทำให้ห้วงการทางการเงินหวังที่จะเกร็งกำไร ตลอดไปจนถึง ประชาชนผู้หวังการเก็งกำไรก็ให้ความสนใจในการปล่อยเงินกู้อย่างมากมาย

ในช่วงที่เศรษฐกิจซึ่งขับเคลื่อนโดยการส่งออกขยายตัวอย่างต่อเนื่องในอัตราที่สูง การไหลเข้าของเงินทุนก็ยังดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งศตวรรษ 1990 เศรษฐกิจของประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มประสบปัญหา การส่งออกของประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายประเทศเริ่มชะลอตัวลง เนื่องจากค่าแรงเริ่มปรับตัวสูงขึ้น ในขณะที่อัตราเงินเฟ้อก็ปรับตัวสูงขึ้นอย่างมากเช่นกัน ทำให้ความสามารถในการแข่งขันลดลง การส่งออกของไทยได้ปรับลดลงอย่างมาก จากร้อยละ 26 ในปี พ.ศ. 2538 (ค.ศ. 1995) เหลือเพียงร้อยละ 1 ในปี พ.ศ. 2539 (ค.ศ. 1996)

นอกจากนี้ ภาคอสังหาริมทรัพย์เริ่มประสบกับภาวะฟองสบู่แตก ปัญหาการชำระหนี้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) ประมาณครึ่งหนึ่งของสินเชื่อภาคอสังหาริมทรัพย์กลายเป็นหนี้ที่ก่อไม่ให้เกิดรายได้ (Non-Performing Loans--NPLs)

¹วิเทศธนกิจ หรือ “Bangkok International Banking Facility--BIBF” คือ ธนาคารที่จัดตั้งขึ้นเพื่อทำธุรกรรมในการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศแล้วนำมาทำธุรกรรมในการให้กู้ทั้งภายในและหรือภายนอกประเทศไทย IBF ซึ่งตั้งต้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2536 (ค.ศ. 1993) และธุรกรรมที่ทำการกู้ยืมเงินต่างชาติมาตั้งแต่ปี 2536-2540 (ค.ศ. 1993-1997) ร้อยละ 90 เป็นการทำธุรกรรมแบบ Out-In และเป็นหนี้สินในระยะสั้นด้วย

ส่วนสถานการณ์ในไทยหลังจากที่ไทยได้จัดตั้ง “Bangkok International Facility --BIBF” เพื่ออำนวยความสะดวกในการกู้ยืมเงินในสกุลตราต่างประเทศ ส่งผลทำให้เกิดการไหลทะลักเข้ามาของเงินจากต่างประเทศ อันได้มาตรการและกฎเกณฑ์ในการควบคุม แม้กระทั่งสถาบันการเงินไทยเองก็แห่ไปกู้เงินจากต่างประเทศซึ่งดอกเบี้ยถูกแล้วเอามาปล่อยกู้ในประเทศ ในอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่า เพียงแค่ในส่วนต่างดอกเบี้ยก็ทำให้ได้กำไรอย่างมหาศาล ทำให้ประชาชนผู้หวังการเก็งกำไรได้กู้เงินมาในจำนวนที่สูง รวมทั้งสถาบันการเงินในไทยก็กู้หวังที่จะเก็งกำไร เช่นกัน

เมื่อเปิดเสรีทางการเงิน รัฐบาลไทยได้ดำเนินนโยบายที่ผิดพลาด เนื่องจากแทนที่จะลดอัตราเงินบาท กลับตรึงค่าเงินบาทไว้ที่เหรียญละ 25 บาท ผลที่ตามมาคือ เมื่อเอาเงินดอลลาร์สหรัฐฯ เข้ามา เทากับรัฐบาลไทยประกันความเสี่ยงไปในตัว โดยเมื่อไทยเอาเงินบาทผูกค่าไว้กับดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งในขณะนั้นเงินดอลลาร์สหรัฐฯ แข็งค่า ส่งผลให้เงินบาทจึงต้องแข็งค่าตามเกินความเป็นจริงตามไปด้วย และผลลัพธ์ที่ตามมาคือ สินค้าไทยราคาแพง แต่สินค้านำเข้ากลับมีราคาถูก ส่งผลทำให้ประเทศไทยถูกกลุ่มทุนนอก เช่น กลุ่มเฮดจ์ฟันด์ (Hedge Fund)² โจมตีค่าเงินบาท และกลุ่มนี้เองยังได้กำไรจากการลงทุนในตลาดหุ้นจนได้เงินจากประเทศไทยเป็นจำนวนมาก

เมื่อกลุ่มทุนนอกเอาดอลลาร์สหรัฐฯ เข้ามาแลกเปลี่ยนเงินบาท เมื่อได้กำไรจึงขายหุ้นเอาเงินบาทไปซื้อดอลลาร์สหรัฐฯ และทำการขนเงินออกนอกกลับประเทศ ในขณะที่ไทยเมื่อไม่สามารถส่งออกสินค้าได้ เพราะเงินบาทแข็งค่า โดยผลกระทบที่ตามมาคือเงินทุนสำรองของประเทศไทยก็ต้องเอาออกมาใช้ และเมื่อออกมาใช้ปริมาณก็ลดลง จนเงินทุนสำรองในขณะนั้น ลดลงเหลือแค่ 2,800 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ จากที่เงินทุนสำรองของไทยเคยมีประมาณ 38,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ

ทางด้านธนาคารแห่งประเทศไทยพยายามปกป้องค่าเงินบาทอย่างเต็มที่ แต่ในที่สุดก็ต้องยอมแพ้ด้วยการประกาศลดอัตราเงินบาทวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) ทำให้เงินบาทอ่อนค่าลงทันทีที่ร้อยละ 18 และได้ปรับลดลงไปสู่ระดับที่

² กลุ่มเฮดจ์ฟันด์ (Hedge Fund) คือ กลุ่มนักลงทุนที่มีเป้าหมายโจมตีค่าเงินของประเทศนั้น ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อการเก็งกำไรและขนออกมาจากประเทศที่ไปลงทุน

ต่ำสุดที่ประมาณ 56 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐฯ ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) ไทยต้องขอความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund--IMF) ในวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 (ค.ศ. 1998) และได้รับอนุมัติเงินกู้จำนวน 17,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2541 (ค.ศ. 1998)

คั้งนั้นแล้ว จากการที่ไทยได้เปิดเสรีทางการเงิน ทำให้กลุ่มทุนนอกพอได้กำไรจากการเล่นหุ้น การเก็งกำไรจากค่าเงินบาท และแลกกลับเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ส่งกลับประเทศ ในขณะที่ภาคการส่งออกในไทยย่ำแย่ สินค้าแพง ส่วนสินค้านำเข้ามีราคาถูกกว่า ค่าเงินบาทแข็งค่าเกินความเป็นจริง จากปัจจัยทั้งหมดที่ได้กล่าวไปได้ กลายเป็นชนวนทำให้เศรษฐกิจไทยเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางการเงิน อันตกเป็นเหยื่อของกระบวนการเคลื่อนย้ายเงินทุนแสวงหากำไร และการเปิดเสรีทางการเงิน ในทางตรงกันข้าม แทนที่ไทยจะปรับค่าเงินตามความเป็นจริง แต่กลับตรึงค่าเงินบาททำให้เกิดการโจมตีจากขบวนการทุบค่าเงิน โดยความผิดพลาดนี้เอง อันเป็นบทเรียนสำคัญของไทย นับแต่นั้นเป็นต้นมา

จากผลกระทบของการลอยค่าเงินบาทในครั้งนี้ได้แพร่ขยายไปยังประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคอย่างรวดเร็ว โดยหลาย ๆ ประเทศได้รับผลกระทบไปตาม ๆ กัน ทางด้านอินโดนีเซียได้ขอรับความช่วยเหลือจาก IMF ในวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) และได้รับอนุมัติเงินกู้จำนวน 43,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) ในขณะนั้นเอง ประธานาธิบดี ซู ฮาร์ โต ประสบกับภาวะกดดันอย่างหนัก จนล้มป่วยไม่สามารถเดินทางไปเข้าร่วมประชุมสุดยอดอาเซียนในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) และในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2541 (ค.ศ. 1998) ท่ามกลางการประท้วงและความวุ่นวายทางการเมือง ส่งผลให้ประธานาธิบดี ซู ฮาร์ โต ได้ประกาศลาออกจากตำแหน่ง

ส่วนเกาหลีใต้เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ได้ขอความช่วยเหลือจาก IMF ในวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2540 รัฐบาลเกาหลีใต้บรรลุข้อตกลงขอรับความช่วยเหลือจำนวน 57,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ จาก IMF นอกจากประเทศในเอเชียตะวันออกแล้ว วิกฤตในครั้งนี้ยังลุกลามไปถึงภูมิภาคอื่น ๆ เช่น รัสเซีย และบราซิล เป็นต้น

การให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อไทยในช่วงหลัง

การเกิดวิกฤตทางการเงินในเอเชีย พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997)

ในช่วงเริ่มต้นของวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) ญี่ปุ่นในฐานะที่เป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจขนาดใหญ่ที่สุดในภูมิภาคและมีโครงการการค้าและการลงทุนที่กว้างขวางในภูมิภาคได้ออกมาแสดงบทบาทในการให้ความช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาค โดยเงินกู้ที่ให้แก่ประเทศต่าง ๆ ปรากฏทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยญี่ปุ่นได้จัดการประชุมหารือกับประเทศในภูมิภาคเกี่ยวกับแผนการให้ความช่วยเหลือ ภายหลังที่เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงิน และมีบทบาทสำคัญในการระดมเงินทุนจากประเทศต่าง ๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือต่อประเทศที่ได้รับผลจากวิกฤตทางการเงิน รวมทั้งการทำหน้าที่เป็นตัวประสานความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund--IMF) ให้กับชาติสมาชิกที่ได้รับความเดือดร้อนจากวิกฤตการณ์ทางการเงิน

ในวิกฤตการณ์ทางการเงินที่เกิดขึ้นนั้น เริ่มต้นจากการที่ประเทศไทยประกาศลอยตัวค่าเงินบาท โดยผลกระทบครั้งนี้ทำให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่วิกฤตทางการเงินที่สำคัญในประเทศ ซึ่งถูกขนานนามว่า “วิกฤตต้มยำกุ้ง” และต่อมาได้ขยายวงกว้างไปจนเป็นพิษที่แพร่กระจายไปทั่วภูมิภาค โดยวิกฤตการณ์ทางการเงินในครั้งนี้ เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) ทันทีที่รัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรี และนายทง พิทยะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ประกาศลอยตัวค่าเงินบาท ก็นำประเทศเข้าสู่วิกฤตเศรษฐกิจครั้งสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ไทย และกลายเป็นวิกฤตเอเชียในวันแรกทันทีที่ประกาศลอยตัวค่าเงินบาท โดยค่าเงินบาทได้ขยับลงจาก 25 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐฯ อ่อนค่าลงไปอยู่ที่ 32 บาท และลงไปอ่อนค่าสุดถึง 56 บาท เมื่อต้นเดือนมกราคม พ.ศ. 2541 (ค.ศ. 1998) เป็นผลทำให้ดัชนีหลักทรัพย์ดิ่งลงไปเหลือเพียง 207 จุด เท่านั้น

เหตุผลหลักที่ไทยต้องประกาศลอยตัวค่าเงิน เพราะเงินทุนสำรองระหว่างประเทศในคลังหลวง หดหายไปจำนวนมาก จาก 40,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เหลือเพียง 800 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หลังถูกโจมตีค่าเงินบาทอย่างต่อเนื่อง ขณะที่หนี้-

ต่างประเทศก็สูงถึง 130% ของจีดีพี และในจำนวนนี้ ส่วนใหญ่เป็นหนี้ระยะสั้น ดังนั้นเมื่อประกาศลอยตัว ภาระหนี้ก็พุ่งพรวดขึ้นเท่าตัว หลายบริษัทต้องปลดพนักงาน และหลายแห่งต้องปิดกิจการ

ประเทศไทยหลังจากเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงิน และมีสภาพที่จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากกองทุนต่างชาติ เนื่องด้วยในเวลานั้นเอง ไทยจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อไต่เข้าไปในส่วนที่เกิดความร่อยหรอของทุนสำรองระหว่างประเทศ โดยในขณะนั้นเอง ท่าทีและบทบาทของประเทศที่มีศักยภาพในการให้ความช่วยเหลือที่ไทยเพียรหา ซึ่งประกอบไปด้วย สหรัฐฯ ญี่ปุ่น ยุโรป และประเทศในเอเชีย แต่ท่าทีแรกที่ไทยต้องมองหาเป็นอันดับแรกก็คือ สหรัฐฯ เนื่องด้วยเหตุผลที่ว่า ไทยผูกติดกับสหรัฐฯ ไปเรียบร้อยแล้ว และไทยกับสหรัฐฯ มีความสำคัญในการเป็นคู่การค้ามาอย่างยาวนาน

ทว่า สหรัฐฯ กลับมิได้มีท่าทีที่กระตือรือร้นในการให้ความช่วยเหลือเท่าที่ควร หรืออาจเป็นเพราะเหตุผลที่ไทยประกาศลอยตัวค่าเงินนั้น มีสาเหตุมาจากกลุ่มของกองทุนบริหารความเสี่ยง หรือเฮดจ์ฟันด์ ซึ่งเป็นกลุ่มหลักที่โจมตีค่าเงินบาทอยู่เป็นระยะ ๆ โดยหลังจากที่ค่าเงินของไทยขาดเสถียรภาพแล้ว ได้ส่งผลทำให้กลุ่มเฮดจ์ฟันด์ได้ประโยชน์ไปเต็ม ๆ ซึ่งเป็นที่ทราบเป็นอย่างดีว่ากลุ่มเฮดจ์ฟันด์ เป็นกลุ่มทางการเงินสัญชาติสหรัฐฯ ครั้นเมื่อมีการประมูลขายทรัพย์สินขององค์การเพื่อการปฏิรูประบบสถาบันการเงิน (ปรส.) หรือเมื่อมีการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ทำให้นักลงทุนสหรัฐฯ เป็นผู้ที่ได้ประโยชน์มากที่สุด เพราะมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจสูงสุดในเวลานั้น แล้วยังสามารถซื้อทรัพย์สินได้ในราคาเพียง 25-30% ของราคาเดิมเท่านั้น เนื่องจากเป็นราคาเลหลังและค่าเงินของไทยเวลานั้นก็ลดลงไปกว่า 50% แล้ว³

ฉะนั้น จึงเป็นที่ยืนยันได้ว่า สหรัฐฯ ได้ประโยชน์ ผ่านการที่ไทยประกาศลอยตัวค่าเงินบาทและคำตอบที่สหรัฐฯ แสดงออกมาอย่างเพิกเฉยในช่วงแรก เมื่อเกิด

³สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ญี่ปุ่นและประเทศไทยภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ [Online], available URL:

<http://www.th.emb-japan.go.jp/th/relation/index.htm>, 2010 (June, 1).

เหตุการณ์วิกฤตเศรษฐกิจในเอเชียใหม่ ๆ กลุ่มประเทศอุตสาหกรรมซีกตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ไม่ได้ให้ความสนใจกับปัญหานี้เท่าไรนัก สังเกตได้จากการที่สหรัฐฯ ไม่ได้ให้เงินกู้สมทบผ่านไอเอ็มเอฟแก่ไทยเลย ต่างกับกับตอนที่สหรัฐฯ ช่วยเหลือเม็กซิโก โดยสหรัฐฯ ให้เงินถึง 20,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี พ.ศ. 2538 (ก.ศ. 1995)

นอกจากนี้ ในภาวะที่ประเทศไทยกำลังต้องการเงินลงทุนจากต่างประเทศ ย่อมเป็นโอกาสอันดีที่สหรัฐฯ จะได้ต่อรองเงื่อนไขการลงทุน ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขกฎหมายให้คนต่างชาติสามารถถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินได้ การเพิ่มสัดส่วนการถือหุ้นในสถาบันการเงิน เช่น ธนาคาร หรือบริษัทประกันภัย ทั้งยังขอให้เปิดเสรีในการประกอบอาชีพที่เคยสงวนสิทธิให้แก่คนไทยอีกด้วย ดังนั้นแล้ว สหรัฐฯ มองว่าไม่ควรทุ่มเต็มตัวในการให้ความช่วยเหลือให้กับไทย เพราะสภาพเศรษฐกิจในขณะนั้น เกือบทุกประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ล้วนแต่ได้รับบาดเจ็บอย่างหนัก อีกทั้งประเทศคู่ค้าที่สหรัฐฯ ต้องให้ความสำคัญ มิใช่มีเพียงไทยเพียงประเทศเดียว ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้สหรัฐฯ เกิดความลังเลใจในการตัดสินใจให้ความช่วยเหลือ

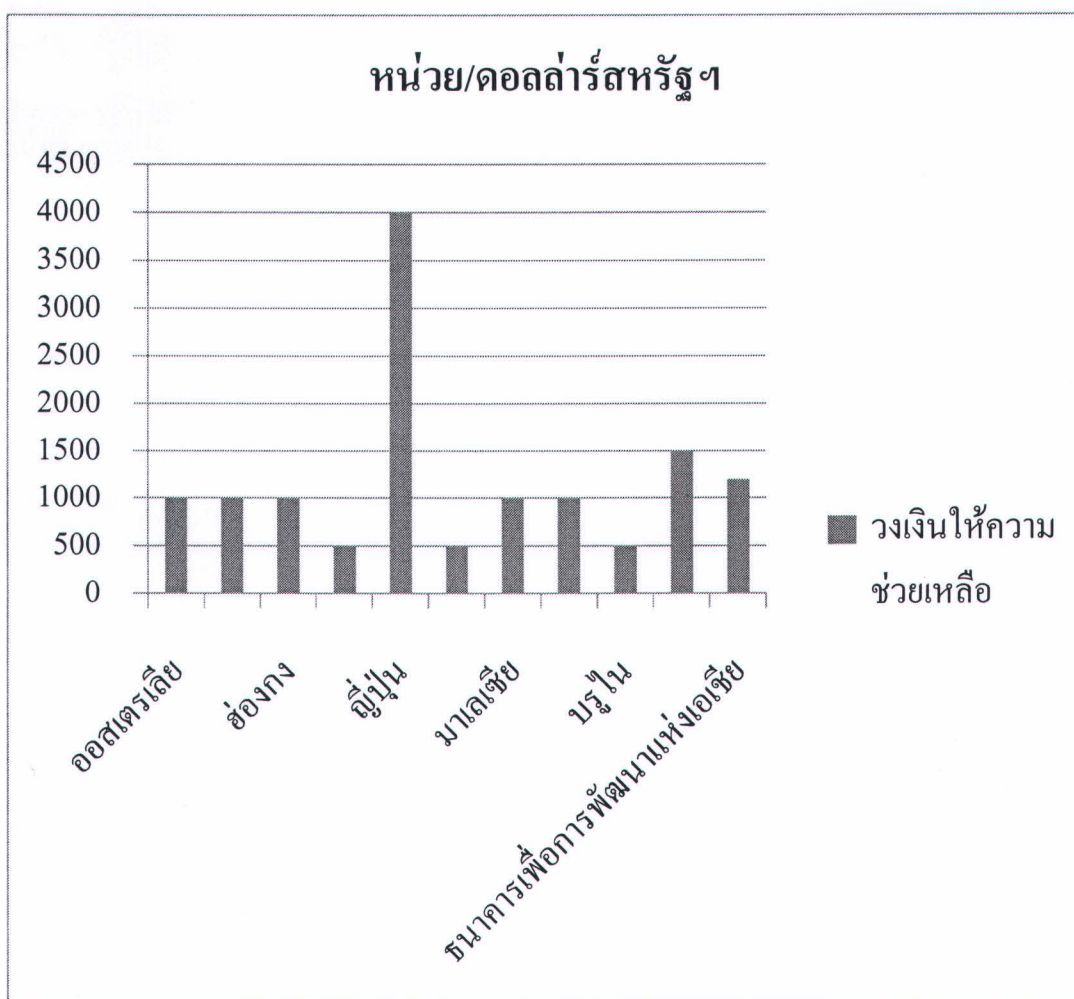
อย่างไรก็ตาม การคาดการณ์ของสหรัฐผิดนัด เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจมิได้จำกัดขอบเขตอยู่ในภูมิภาคเอเชีย แต่เมื่อปัญหาได้ขยายวงออกไปและลุกลามกลายเป็นวิกฤติการณ์ของโลก ประเทศที่อ่อนแอทางเศรษฐกิจอย่างรัสเซีย ประเทศที่พึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศจำนวนมากอย่างลาตินอเมริกา เริ่มประสบปัญหาเช่นเดียวกับเอเชีย จึงเป็นสาเหตุทำให้ สหรัฐฯ มีท่าทีที่เปลี่ยนไปและได้การเป็นการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทย

ในขณะที่บทบาทการให้ความช่วยเหลือของพันธมิตรอย่างญี่ปุ่น ได้เริ่มปรากฏขึ้น โดยเริ่มต้นจากการทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาจากการประชุม Tokyo Meeting ณ กรุงโตเกียว เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) เพื่อเตรียมที่จะกำหนดมาตรการในการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทย โดยทางญี่ปุ่นได้ทำหน้าที่เป็นเสมือนพี่เลี้ยงเพื่อระดมเงินทุนสมทบช่วยเหลือประเทศไทยใน IMF Financial Package โดยมีประเทศที่ได้รับเชิญจากประเทศญี่ปุ่น 12 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย แคนาดา จีน ฝรั่งเศส เยอรมัน ฮังการี อินโดนีเซีย เกาหลี มาเลเซีย สิงคโปร์ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา

และมีสถาบันการเงินระหว่างประเทศเข้าร่วมการประชุมนอกเหนือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศอีก 2 สถาบัน ได้แก่ ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย และธนาคารโลก⁴

ในการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมได้แสดงความจำนงในการให้ความช่วยเหลือด้านการเงินกับประเทศไทย โดยสามารถระดมทุนได้อย่างน้อย หนึ่งหมื่นห้าพันล้านเหรียญสหรัฐ ประกอบด้วย ญี่ปุ่น 4 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ 4 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ฮังการี มาเลเซีย สิงคโปร์ ประเทศละ 1 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ อินโดนีเซีย เกาหลีใต้ ประเทศละ 0.5 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ โดยออสเตรเลีย จีน ธนาคารโลก และธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย ได้แสดงความตั้งใจที่จะให้ความช่วยเหลือ แต่จะต้องนำเรื่องนี้กลับไปขออนุมัติ

⁴สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย, ความร่วมมือทางเศรษฐกิจไทยกับญี่ปุ่น [Online], available URL: <http://www.th.emb-japan.go.jp/th/oda/oda1.htm#10>, 2010 (June, 1).

ภาพที่ 3 วงเงินให้ความช่วยเหลือ/ดอลลาร์สหรัฐ

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการ, กองนโยบายและวางแผนฟื้นฟูเศรษฐกิจ,
การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจไทยภายใต้การขอรับความช่วยเหลือด้านการเงินและ
วิชาการจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) [Online], available URL:
<http://www.mof.go.th/fpobul/FFU001.htm>, 2010 (June, 1).

นอกจากนี้ ในการประชุมครั้งนี้ได้มีการตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับเงื่อนไขของ
การให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน เช่น ระยะเวลาของการชำระคืนเงินกู้ ซึ่งอยู่ระหว่าง
3.25-5 ปี อัตราดอกเบี้ยอ้างอิงกับพันธบัตรรัฐบาลสหรัฐฯ และการเบิกถอนเงินให้
ความช่วยเหลือจะเบิกจ่ายเป็นสัดส่วนเท่ากันสำหรับประเทศที่ให้ผู้ทุกประเทศ เป็นต้น

ในการทำสัญญาเงินกู้กับธนาคารกลางของประเทศที่ให้ความช่วยเหลือ ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นผู้ลงนามในสัญญาเงินกู้ สำหรับในการทำสัญญาเงินกู้กับธนาคารโลก และธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย กระทรวงการคลังเป็นผู้ลงนาม

มาตรการของรัฐบาลไทยในกรอบ IMF

กองทุนการเงินระหว่างประเทศได้แนะนำเชิงบังคับให้รัฐบาลไทยดำเนินมาตรการ 2 ประการ ก่อนที่ทางกองทุนการเงินระหว่างประเทศจะอนุมัติการให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน (Front-load Measures) ทั้งนี้ เพื่อแสดงให้กับประชาคมโลกเห็นว่าประเทศไทยมีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจอย่างจริงจัง ภายใต้การดูแลของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ มาตรการดังกล่าว ได้แก่

1. การปฏิรูประบบสถาบันการเงินภายในประเทศ โดยจะต้องแบ่งแยกสถาบันการเงินที่อ่อนแอกับสถาบันการเงินที่ดีออกจากกัน และเข้าควบคุมสถาบันการเงินที่อ่อนแอ ส่วนสถาบันการเงินที่ดีให้กองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาสถาบันการเงิน (กองทุนฟื้นฟูฯ) รับประกันผู้ฝากเงินและเจ้าหนี้เพื่อป้องกันความตื่นตระหนกในการแห่ถอนเงินของประชาชน รัฐบาลได้ประกาศระงับกิจการของสถาบันการเงิน 42 แห่ง เป็นการชั่วคราวเป็นครั้งที่สองหลังจากครั้งแรกที่ได้ประกาศปิดกิจการชั่วคราวไปแล้ว 16 แห่ง มาตรการนี้ส่งผลต่อความเชื่อมั่นที่มีต่อสถาบันการเงินเป็นอย่างมาก เนื่องจากรัฐบาลได้ให้คำมั่นกับประชาชนไว้ก่อนหน้านี้ว่าจะไม่มีการสั่งระงับการดำเนินการกับสถาบันการเงินที่เหลืออยู่ตามที่ได้กล่าวข้างต้น แต่เนื่องจากเป็นเงื่อนไขที่กำหนดโดยกองทุนการเงินระหว่างประเทศ รัฐบาลจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการมาตรการดังกล่าว

2. มาตรการภาษีอากร โดยการปรับเพิ่มอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มจากร้อยละ 7 เป็นร้อยละ 10 ทั้งนี้ รัฐบาลได้ประกาศขึ้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997)⁵

⁵Dick K. Nanto, **CRS Report: The 1997-98 Asian Financial Crisis** [Online], available URL: <http://www.fas.org/man/crs/crs-asia2.htm>, 2010 (February, 6).

มาตรการความช่วยเหลือด้านการเงินผ่าน IMF และบทบาทร่วมของญี่ปุ่น

การประชุม Tokyo Meeting เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) เป็นการปูทางของแผนการช่วยเหลือด้านการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และประเทศพันธมิตร หลังจากนั้นรัฐบาลได้ดำเนินมาตรการเพิ่มเติมเพื่อแสดงความตั้งใจจริงที่จะแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตามมาตรการภาษีอากร โดยเมื่อวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) รัฐบาลไทยโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง (นายทองพิทยะ) และผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย (นายชัยวัฒน์ วิบูลย์สวัสดิ์) ได้ลงนามในหนังสือแสดงความจำนงขอรับความช่วยเหลือด้านการเงินและวิชาการจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ฉบับที่ 1 เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 17.2 พันล้านเหรียญสหรัฐ หรือ 17,200 ล้านดอลลาร์สหรัฐ สำหรับเงินให้ความช่วยเหลือที่ได้จากจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศนั้น อยู่ในรูปการเบิกถอนเงินในกรณีฉุกเฉิน (Stand-by Arrangement) เป็นระยะเวลา 34 เดือน (สิงหาคม พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) - 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000) จำนวน 2.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐโดยสิทธิพิเศษเพื่อถอนเงินสำรองระหว่างประเทศ (Special Drawing Right--SDR) เทียบเท่ากับ 4,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เมื่อรวมกับความช่วยเหลือจากประเทศพันธมิตรอีก 9 ประเทศ กับธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย และธนาคารโลก ทำให้วงเงินความช่วยเหลือเป็นจำนวนเงิน 17.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

ทั้งนี้ ในการประชุมเพื่อพิจารณาให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ไทยในเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) ญี่ปุ่นยังได้เสนอแนวคิดในการจัดตั้งกองทุนการเงินในเอเชีย (Asian Monetary Fund--AMF) เพื่อช่วยเหลือทางการเงินแก่ประเทศที่ประสบวิกฤตทางการเงิน ตามแบบอย่างโครงการความช่วยเหลือของ IMF โดยกองทุนนี้ จะมีลักษณะคล้ายกับกองทุนที่สหรัฐฯ จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเม็กซิโก (US Treasury's Exchange Stabilization Fund for Mexico) ในปี พ.ศ. 2537-2538 (ค.ศ. 1994-1995)

โดยข้อเสนอดังกล่าวของญี่ปุ่นได้รับการตอบรับจากหลายประเทศในภูมิภาค ญี่ปุ่นจึงตัดสินใจประกาศแผนการจัดตั้ง AMF ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) ในเบื้องต้น AMF จะมีเงินทุนประมาณ 1 แสนล้านดอลลาร์สหรัฐฯ โดยในจำนวนนี้ 5-6 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐฯ จะนำมาจากการสมทบของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาค และอีก

ประมาณ 5 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ⁶ มาจากการสนับสนุนของประเทศต่าง ๆ ที่คาดว่า จะเป็นสมาชิก AMF ประกอบไปด้วยสมาชิกอาเซียน⁶

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอการจัดตั้ง AMF ได้รับการคัดค้านจากสหรัฐ⁶ และ IMF รวมทั้ง จีนที่แสดงออกอย่างไม่เห็นด้วย เนื่องจากกังวลต่อบทบาทของญี่ปุ่นที่จะ กลายเป็นหัวขบวนของอาเซียน จนทำให้ความพยายามดังกล่าวถูกยกเลิกไป หลังจาก เหตุการณ์ในครั้งนั้น ส่งผลให้ประเทศในภูมิภาคเริ่มที่จะหาความช่วยเหลือซึ่งกันและ- กัน จนเป็นที่มาของความตกลงการแลกเปลี่ยนเงินตรา (Currency Swap Arrangement) ซึ่งต่อมารู้จักกันในชื่อ มาตรการริเริ่มเชียงใหม่ (Chiang Mai Initiative--CMI) แทนการ จัดตั้งกองทุนการเงินที่เป็นทางการ⁷

สาเหตุที่ญี่ปุ่นยังคงเดินหน้าลงทุนในไทย กับประโยชน์ที่ได้

จากการเดินหน้าให้ความช่วยเหลือในทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นต่อไทย โดยสังเกต ได้จากความช่วยเหลือของญี่ปุ่นมีมูลค่าถึงสี่พันล้านเหรียญสหรัฐ⁶ ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่ สูงกว่าทุก ๆ ชาติ และการทำหน้าที่เป็นเสมือนหัวเรือใหญ่ที่คอยกำกับดูแลในการจัด การประชุม ตลอดจนเชื้อเชิญประเทศต่าง ๆ มาร่วมประชุมเพื่อกำหนดกฎกติกาใน การสร้างระเบียบทางเศรษฐกิจให้กับประเทศไทย และยังคงให้ความมั่นใจเศรษฐกิจของ ไทย

อีกทั้ง ญี่ปุ่นมิได้ยกเลิกการลงทุน หรือย้ายฐานการผลิตออกไปจากประเทศไทย ในขณะที่บริษัทต่างชาติเริ่มถอนตัวออกไปจากการลงทุนในประเทศไทย ทั้งนี้ญี่ปุ่นยัง เป็นผู้ลงทุนรายสำคัญที่สุดในประเทศไทย คิดเป็นสัดส่วนประมาณ 1 ใน 3 ของการ ลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศที่เข้ามายังประเทศไทยทั้งหมด จากสาเหตุต่าง ๆ สามารถ

⁶Phillip Y. Lipsey, **Japan Asian Monetary Fund Proposals** [Online], available URL: <http://www.stanford.edu/group/polisci/Lipscy CVJan.09.doc>, 2008.

⁷ไพศาล หรุพาณิชย์กิจ, **เอเชียตะวันออกเฉียงบนเส้นทางสู่การเป็นประชาคม** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 89-90.

สรุปถึงประโยชน์ที่ญี่ปุ่นจะได้รับในการลงทุนในประเทศไทยและการให้ความช่วยเหลือซึ่งมีความสำคัญต่อญี่ปุ่นดังนี้

ประการแรก ผลประโยชน์ในการสร้างตลาดอุตสาหกรรม ญี่ปุ่นหวังเป็นอย่างยิ่งที่จะสร้างประเทศไทยเป็นฐานการผลิตที่สำคัญสำหรับนักลงทุนในภูมิภาคอาเซียน เนื่องจาก ญี่ปุ่นมีมุมมองว่า ประเทศไทยมีศักยภาพที่จะเป็นฐานการผลิตที่สำคัญสำหรับนักลงทุนญี่ปุ่นในลำดับต้น ๆ เป็นลำดับที่ 4 รองจาก จีน อินเดีย และเวียดนาม เพราะมีศักยภาพของตลาดในประเทศ อัตราค่าจ้างต่ำ และการเป็นฐานการผลิตเพื่อการส่งออกที่สำคัญ รวมทั้งการผลักดันที่จะให้ไทยให้เป็นศูนย์กลางโลจิสติกส์ในกลุ่มอินโดจีน และร่วมมือสนับสนุนไทยเป็นประตูการค้าเชื่อมโยงกับภูมิภาค โดยเฉพาะได้ให้ความสนใจกับยุทธศาสตร์ประตูสู่ตะวันตกเชื่อมโยงจังหวัดภาคเหนือ ภาคตะวันตก และภาคใต้กับประเทศพม่า และยุทธศาสตร์ประตูสู่ตะวันออกเชื่อมโยงการค้ากับลาวและเวียดนาม เป็นต้น⁸

การให้ความช่วยเหลือในรูปแบบ เช่น การคมนาคมขนส่ง คือ ประโยชน์ที่ญี่ปุ่นก็มักได้รับอันมิสงสัยไปด้วย เช่น ในการขนส่งสินค้ามายังประเทศไทย จะทำให้เพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้ามาบุกตลาดไทยได้ง่ายขึ้น และการเข้าถึงในผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นการสร้างความคุ้นเคยต่อผลิตภัณฑ์สัญชาติญี่ปุ่นของมุมมองของคนไทย ส่วนภาคการคมนาคม ทั้งโครงการรถไฟใต้ดิน โครงการก่อสร้างท่าอากาศยานบริษัทที่ไทยจำเป็นต้องใช้บริการจึงหนีไม่พ้นบริษัทรับเหมาก่อสร้างจากญี่ปุ่น ที่มักได้อานิสงส์ไปทั้งการรับเหมาก่อสร้าง การนำเข้าวัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้าง และการทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในการลงทุนทางธุรกิจ

ทั้งนี้ การส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมรถยนต์ในประเทศไทยมีอัตราที่มากเกินไปจนกลายเป็นปัญหาของการสร้างปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม และมลพิษทางอากาศ ในทางตรงกันข้าม ประเทศญี่ปุ่นเน้นการคมนาคมขนส่งด้วยระบบรถไฟ ชินกัน-

⁸สุริชัย หวันแก้ว, ญี่ปุ่นศึกษาในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงและญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท), 142-149.

เช่น ในการคมนาคมของประชาชน สัดส่วนของปริมาณรถยนต์ไม่ได้มีมากเท่าที่ควร
อย่างที่ประเทศไทยเป็น

ดังนั้นแล้ว อาจสรุปได้เลยว่า เมื่อไทยให้ความสนใจในการพัฒนาประเทศด้วย
ภาคอุตสาหกรรม นำภาคการเกษตร อันส่งผลทำให้ญี่ปุ่นต้องได้ประโยชน์ไปโดยปริยาย
เนื่องจากการนำเข้าสินค้าจำพวกชิ้นส่วนทางอุตสาหกรรม และความช่วยเหลือของญี่ปุ่น
ก็เน้นไปในทิศทางที่ญี่ปุ่นได้ประโยชน์หลังการให้ความช่วยเหลือรวมทั้งการได้
สัมปทานในการก่อสร้างจากโครงการต่าง ๆ และค่าวัสดุอุปกรณ์ที่มาจากญี่ปุ่น

ประการที่สอง ไทยผลักดันนโยบายเอื้อนักลงทุนต่างชาติ ญี่ปุ่นเล็งเห็นถึง
นโยบายที่ทางประเทศไทยพยายามผลักดันที่จะสนับสนุนนักลงทุนต่างชาติอย่าง
ต่อเนื่อง เช่น การลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment--FDI)
เพื่อที่จะให้นักลงทุนต่างชาติได้ใช้ประเทศไทยเป็นฐานในการสร้างการผลิต และปัจจัย
ทางด้านแรงงานที่ค่อนข้างต่ำ รวมไปถึงบุคลิกนิสัยของคนไทยที่ญี่ปุ่นมองว่ามีความเป็น
มิตร จิตใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทำให้ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นคำตอบที่ญี่ปุ่นเลือกที่จะลงทุน
ในประเทศไทยอย่างไม่ต้องลังเลแต่ประการใด สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถดูได้จากข้อมูล
สถิติของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งชี้ว่า ญี่ปุ่นเป็นประเทศคู่ค้าและผู้ลงทุนที่สำคัญใน
ประเทศไทย โดยในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา มูลค่าการส่งออกของไทยไปญี่ปุ่นสูงเป็นลำดับที่
สองรองจากสหรัฐฯ โดยมูลค่าการส่งออกไทยไปญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2552 (ค.ศ. 2009)
มีมูลค่ารวมสูงถึง 15.7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ขณะที่ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีฐานะการ
ลงทุนโดยตรงในไทยสูงที่สุดอย่างต่อเนื่องในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา โดยในปี พ.ศ. 2552
(ค.ศ. 2009) มีมูลค่าการลงทุนโดยตรงสุทธิในประเทศไทยสูงกว่า 2.1 พันล้านดอลลาร์-
สหรัฐฯ ในขณะที่การลงทุนของญี่ปุ่นซึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้ธุรกิจ
และผู้ประกอบการไทย ในการเป็นคู่ค้าและฐานการลงทุนที่สำคัญสำหรับนักลงทุน
ต่างประเทศต่อไป⁹

⁹ กษิต ภิรมย์, มิติใหม่ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น ความหมายของการเป็นหุ้นส่วน-
ทางเศรษฐกิจ (กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, 2548), 11-21.

ทั้งนี้ จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2552 (ค.ศ. 2009) โดยศูนย์บริการลงทุนสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนกระทรวงอุตสาหกรรม พบว่า นักลงทุนต่างชาติแสดงความสนใจจะเข้ามาลงทุนในไทย อันดับหนึ่งได้แก่ อุตสาหกรรมบริการและสาธารณูปโภค 229 โครงการ มูลค่าเงินลงทุนรวม 120,500 ล้านบาท มีโครงการขนาดใหญ่ เช่น กิจการผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานลมและพลังงานแสงอาทิตย์ รongลงมา เป็นกลุ่มอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และเครื่องใช้ไฟฟ้า จำนวน 164 โครงการ มูลค่าเงินลงทุนรวม 98,911 ล้านบาท มีกิจการขนาดใหญ่ ได้แก่ ฮาร์ดดิสก์ไดรฟ์ และชิ้นส่วนและการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าชนิดต่าง ๆ

ประการที่สาม นโยบายต่างประเทศในยุคเปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่น ซึ่งเกิดจากญี่ปุ่นประสบปัญหาในการปรับค่าเงินเยน เป็นผลทำให้ญี่ปุ่นต้องการปรับโครงสร้างทางอุตสาหกรรม และการถ่ายเทอุตสาหกรรมเดิม ออกไปนอกประเทศหรือการกระจายการผลิต และการกระจายความเสี่ยงจากการลงทุน ทำให้ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสาเหตุที่ทำให้ญี่ปุ่น ต้องมองหาประเทศที่เหมาะสมแก่การย้ายฐานการผลิต ซึ่งมีปัจจัยที่เอื้ออำนวยหนึ่งในนั้น ญี่ปุ่นเลือกไทยเป็นประเทศที่เหมาะสมแก่การลงทุน สอดคล้องกับการที่ไทยเรียกร้อง ญี่ปุ่นมาลงทุนในประเทศมากขึ้น ซึ่งนั่นก็ทำให้ญี่ปุ่นได้ประโยชน์ในการส่งออกสินค้า โดยมีไทยเป็นฐานผลิตสำคัญในการกระจายสินค้าไปสู่ประเทศต่าง ๆ ในอาเซียน¹⁰

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างทางอุตสาหกรรมที่น่าสนใจ คือ ญี่ปุ่นคิดจะสร้างโรงงานประกอบรถยนต์ในประเทศจีน แต่ญี่ปุ่นไม่ต้องการให้จีนสามารถปะติดปะต่อเทคโนโลยีบางตัวได้ครบ จึงเป็นจุดหักเหทำให้ญี่ปุ่น เล็งยุทธศาสตร์แบบที่เรียกว่า หลักการแบ่งงานกันทำ (Horizontal Division of Labor) ซึ่งยุทธศาสตร์นี้เองได้สอดคล้องกับการย้ายฐานการผลิตของญี่ปุ่นมายังประเทศไทย และเป็นการเพิ่มโอกาสสำหรับการค้าของไทยรวมไปถึงอัตราการส่งออกไปขายในยุโรป

¹⁰ วั จามรมาน, ญี่ปุ่นกับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย

(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), 57-62.

ประการที่สี่ การสร้างการเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจในภูมิภาค จากการที่จีนเติบโตทางเศรษฐกิจขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้จีนกลายเป็นคู่แข่งทางเศรษฐกิจ แม้รัฐบาลญี่ปุ่นจะเน้นย้ำว่าการเติบโตของจีน มิใช่ภัยคุกคามของญี่ปุ่น แต่สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ญี่ปุ่นต้องปรับตัวเพื่อแข่งขันกับจีน และการกระชับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในอาเซียน เพื่อสร้างพันธมิตรทางธุรกิจกับประเทศเหล่านี้ และตอบสนองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของตน และความท้าทายของจีน¹¹

ประการที่ห้า เหตุผลทางด้านการเมือง กล่าวคือ ญี่ปุ่นต้องการแสดงบทบาทที่ชัดเจนในการเป็นส่วนหนึ่งของอาเซียน และญี่ปุ่นไม่ต้องการ โคเคเดียว รวมถึงการถ่วงดุลทางอำนาจทางการทหารกับจีนในภูมิภาคด้วย ซึ่งเป็นเหตุผลทำให้ ญี่ปุ่นเริ่มตระหนักว่าตนเองไม่มีตำแหน่งที่ชัดเจน ดังนั้น ความต้องการดังกล่าวทำให้ญี่ปุ่นต้องการจะสร้างบทบาทของตนเองในทางเศรษฐกิจ นั่นคือเหตุผลทำให้ญี่ปุ่นต้องการกระชับความสัมพันธ์กับอาเซียน โดยลักษณะของญี่ปุ่นจะเป็นในลักษณะ (Bi-lateral Approach) การเจรจาไปที่ละประเทศ ต่างกันกับจีนที่เลือกใช้วิธี (Regional Approach) เจริญทั้งภูมิภาคไปเลย บทบาทดังกล่าว รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือต่างๆ เป็นบทบาทเพื่อป้องกันไม่ให้จีนเข้ามามีบทบาทนำหรือครอบงำภูมิภาคอย่างเบ็ดเสร็จ อันจะทำให้ญี่ปุ่นเสียประโยชน์ก็ได้¹²

ประการที่หก ด้านความเชื่อมั่นของการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทย หลังเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินในเอเชีย โดยญี่ปุ่นได้มั่นใจต่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยว่า ไม่ได้มีผลกระทบถึงขนาดต้องย้ายฐานการผลิตออกจากประเทศไทย กลับกันญี่ปุ่นได้ส่งเสริมการลงทุนอย่างต่อเนื่อง เพราะญี่ปุ่นเห็นประโยชน์ผ่านการ

¹¹วิโรจน์ ตั้งวาณิชย์, 120 ปี ความสัมพันธ์การทูตไทย-ญี่ปุ่น 120 ปี ความสัมพันธ์การทูตไทย-ญี่ปุ่น: เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับอุษาคเนย์ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2550), 40-46.

¹²ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 120 ปี ความสัมพันธ์การทูตไทย-ญี่ปุ่น 120 ปี ความสัมพันธ์การทูตไทย-ญี่ปุ่น: เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับอุษาคเนย์ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2550), 8-16.

ลงทุนในไทยและประเทศในกลุ่มอาเซียน เพราะมีมุมมองในแง่บวกต่อปัจจัยหลากหลาย เช่น เรื่องค่าแรงงานที่ถูก มาตรการส่งเสริมการลงทุน และปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม อันจะเป็นตัวสร้างความมั่นคงให้กับนักลงทุน และสถานะทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวสร้างความได้เปรียบในทางการค้า ปริมาณดุลการค้าที่มีความได้เปรียบ รวมไปถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ญี่ปุ่นเล็งเห็นถึงความได้เปรียบในอนาคต ทั้งการสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง ตลอดจนความร่วมมืออย่างรอบด้าน และหวังอย่างยิ่งที่จะสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวผ่านทางการค้า¹³

ในส่วนความคิดของผู้วิจัย มีความเห็นถึงผลประโยชน์จากการที่ญี่ปุ่นเดินทางมาลงทุนในไทยเพราะญี่ปุ่นตระหนักดีถึงลักษณะการดำเนินการทางธุรกิจในระดับชาติต่อชาตินั้น ที่มีลักษณะที่เป็นเครือข่ายการผลิต (Network Production) โดยญี่ปุ่นใช้นโยบายการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต โดยประเทศใด มีความพร้อมทางด้านการผลิตต่อสิ่งใด และมีความพร้อมทางทรัพยากรต่อการผลิตในสินค้าประเภทนั้น ๆ ก็สามารถเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการผลิต โดยมีประเทศต้นทางและเป็นเจ้าของทุน เป็นผู้เป็นเจ้าของการผลิต เมื่อประเทศซึ่งเป็นฐานการผลิตทำการผลิตชิ้นส่วนและอุปกรณ์นั้นสำเร็จ จึงนำชิ้นส่วนนั้น ๆ ส่งกลับไปยังประเทศต้นทางเพื่อประกอบผลิตภัณฑ์นั้น แล้วส่งกลับมาขายยังประเทศต่าง ๆ อีกทอดหนึ่ง ซึ่งเป็นไปตามกลไกการผลิตในยุคสมัยแห่งการเป็นโลกาภิวัตน์

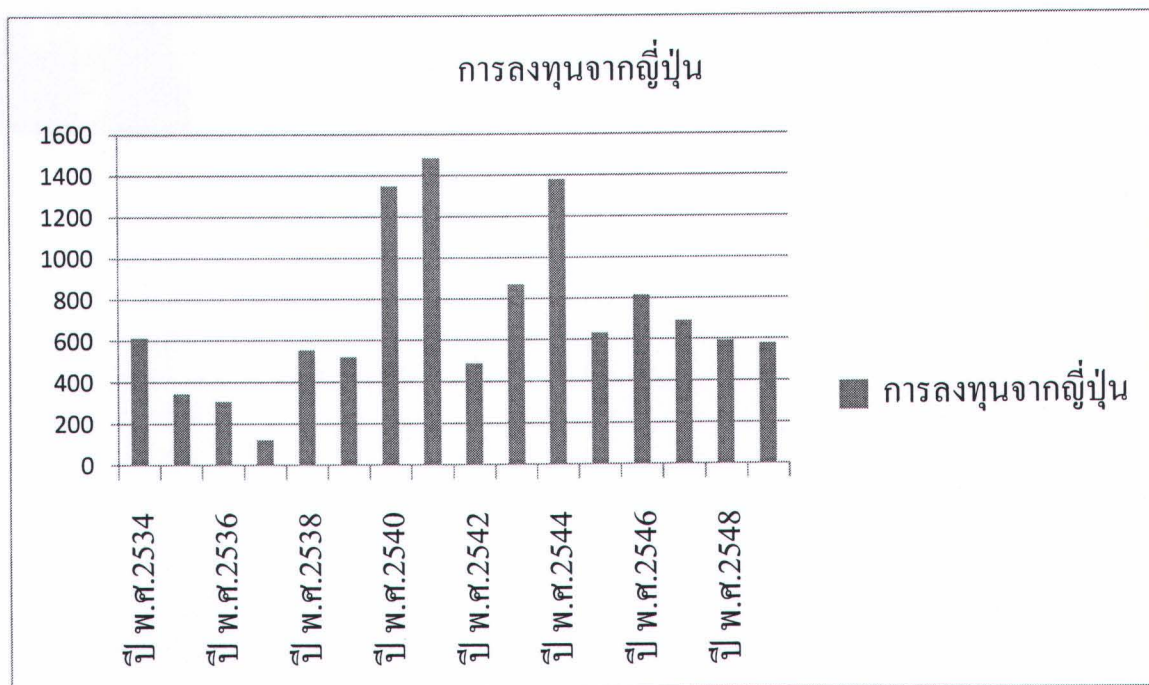
ดังนั้นแล้ว ลักษณะการผลิตระหว่างชาติในปัจจุบัน จึงมีลักษณะเป็นแบบเครือข่ายการผลิตแบบเชื่อมโยงกัน ส่งผลทำให้ญี่ปุ่นเดินทางมาลงทุนต่อในประเทศไทย เหมือนกับการลงทุนในประเทศอื่น ๆ เพราะเครือข่ายการผลิตนี้เอง ทำให้ประเทศผู้เป็นเจ้าของแบรนด์สินค้านั้น ๆ ได้ประโยชน์ทั้งการใช้ประเทศที่เป็นฐานการผลิต ทั้งเรื่องค่าจ้างแรงงานอัตราต่ำ ศักยภาพทางแรงงานที่มีฝีมือ และยังสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาทางด้านชาตินิยมต่อการต่อต้านสินค้านั้น ๆ เพราะการลงทุนของญี่ปุ่นโดยใช้ประเทศเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งในการผลิตไปด้วย ทำให้ประเทศเหล่านั้น รู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งในการ

¹³ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, ญี่ปุ่นกับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2548), 97-106.

ผลิตไปโดยปริยาย และประโยชน์ที่ได้รับทำให้ญี่ปุ่นไม่มีความจำเป็นต้องถอนการผลิติดูออกไปจากไทยแต่อย่างใด

จากหลากหลายปัจจัยที่กล่าวมา สามารถบรรยายได้ถึงผลประโยชน์จากการเดินนำลงทุนของญี่ปุ่นในไทย และผลประโยชน์ที่ไทยได้รับผ่านการลงทุนของญี่ปุ่น ซึ่งทั้งหมดนี้ คือ ผลประโยชน์จากการลงทุนของไทยกับญี่ปุ่น ภายใต้หลักการพึ่งพาอาศัยกัน และการเป็นเครือข่ายการผลิตร่วมกัน

ทั้งนี้ การลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทย ญี่ปุ่น คือ ผู้ลงทุนสูงสุดโดยตลอด ตัวเลขนี้เป็นข้อมูลช่วง 20 ปี คือ พ.ศ. 2528 (ค.ศ. 1985) - พ.ศ. 2548 (ค.ศ. 2005) ซึ่งญี่ปุ่นนำโด่งเป็นอันดับที่หนึ่ง ส่วนสหรัฐฯ ตามมาเป็นอันดับที่ 2 อันดับ 3 คือ ไต้หวัน อันดับ 4 คือ สิงคโปร์ โดยอาจสรุปได้เลยว่า ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ลงทุนในประเทศไทยมากที่สุด และชาวญี่ปุ่นก็มาท่องเที่ยวในประเทศไทยมากเป็นอันดับที่ 2 มูลค่าการลงทุนของญี่ปุ่นนี้กว่าครึ่ง คือ การลงทุนโดยตรงในประเทศไทย โดยลงทุนตั้งบริษัท และตั้งโรงงานสาขาจากญี่ปุ่น

ภาพที่ 4 สถิติการลงทุนจากประเทศญี่ปุ่น (หน่วย: ล้านดอลล่าร์สหรัฐ)

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, สถิติการลงทุนโดยตรงจาก

ต่างประเทศ [Online], available URL: <http://www.boi.go.th>, 2006

(August, 17).

จากภาพ 4 เป็นการแสดงถึงสัดส่วนการลงทุนของญี่ปุ่นในไทยที่ยังคงมีความต่อเนื่อง เพราะญี่ปุ่นไม่ได้มองวิกฤตทางการเงินที่เกิดขึ้นว่าเป็นอุปสรรคในการเดินทางลงทุนของญี่ปุ่นแต่ประการใดและเหตุผลทางด้านปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ญี่ปุ่นมั่นใจต่อการลงทุนในไทย และเรื่องปัจจัยทางด้านแรงงานไทยที่มีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมของญี่ปุ่น

ดังนั้นแล้ว ภาพรวมการลงทุนของญี่ปุ่นเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) จึงมีแนวโน้มที่เติบโตมากกว่าในช่วงปีก่อนหน้า โดยในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (2542-2546) (ค.ศ. 1999-2003) มีมูลค่าการค้าเฉลี่ยปีละ 24,803.2 ล้านเหรียญสหรัฐฯ และในปี พ.ศ. 2545 (ค.ศ. 2002) การค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่นมีมูลค่า 24,753.2 ล้านเหรียญสหรัฐฯ เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2003) คิดเป็นร้อยละ 4.1 สำหรับปี พ.ศ. 2546

(ค.ศ. 2005) การคำนวณมีมูลค่า 29,469.7 ล้านเหรียญสหรัฐฯ เพิ่มขึ้นจากปีก่อน คิดเป็นร้อยละ 19.0 ตรรกะนี้เป็นการตอกย้ำว่าไทยยังคงเป็นฐานการผลิตในอีกประเทศหนึ่งที่น่าจับตามองให้มีความสำคัญและไม่ย้ายฐานการผลิตออกไปจากไทยอย่างแน่นอน

สรุป

ลักษณะความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของไทยกับญี่ปุ่นในช่วงหลังวิกฤตการณ์ทางการเงิน เป็นไปในลักษณะการพึ่งพาอาศัยกัน เพราะสถานการณ์ในช่วงเวลาดังกล่าว ประเทศไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ อันเกิดจากการดำเนินนโยบายทางการเงินที่ผิดพลาด จนทำให้รัฐบาลในสมัยนั้นต้องประกาศลอยตัวค่าเงินบาท และวิกฤตในครั้งนี้ยังลุกลามไปถึงประเทศอื่น ๆ อันมิได้จำกัดขอบเขตเพียงเฉพาะในอาเซียนแต่ยังมีผลกระทบไปถึงภูมิภาคอื่น ๆ อีกด้วย

จากวิกฤตในครั้งนี้ที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยทำให้ประเทศที่ลงทุนในหลาย ๆ ชาติทั้งสหรัฐฯ และประเทศในยุโรปตัดสินใจถอนตัวจากการลงทุนในไทย เนื่องจากหวั่นไหวจากผลกระทบจากค่าเงินของไทยอันจะส่งผลกระทบต่ออัตราการกระตุ้นการใช้จ่ายในประเทศที่จะมีอัตราลดน้อยลง และไม่มีความมั่นใจต่อการลงทุนในไทยอีกต่อไป

ในทางตรงกันข้าม ญี่ปุ่นในฐานะประเทศหนึ่งที่ลงทุนในไทย กลับไม่ถอนการลงทุนออกไปจากไทย เนื่องจากญี่ปุ่นมองว่าวิกฤตทางการเงินที่ไทยกำลังเผชิญ ไม่ได้รุนแรงแต่ประการใด ประกอบกับโครงสร้างธุรกิจของญี่ปุ่นเป็นแบบเครือข่าย (Keiretsu) ที่มีการเรียกร้อยเชื่อมต่อกันเป็นลูกโซ่ระหว่างผู้ผลิตซัพพลายเออร์ และผู้จำหน่าย ซึ่งช่วยให้กลุ่มบริษัทญี่ปุ่นนั้นมีศักยภาพในการบริหารธุรกิจ และการแก้ปัญหาทางวิกฤตนี้เอง บริษัทญี่ปุ่นได้ใช้การหนุนจากบริษัทแม่หนุนบริษัทย่อยหรือบริษัทลูกในไทยเพื่อสร้างสภาพคล่องทางเศรษฐกิจ ทำให้อุตสาหกรรมญี่ปุ่นสามารถเดินหน้าต่อไปได้ เหมือนกับไม่ได้รับบาดเจ็บทางเศรษฐกิจแต่ประการใด

ในช่วงเวลาที่ไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ ไทยจำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎข้อบังคับตามเจตจำนงของประเทศที่ให้ความช่วยเหลือทางการเงิน และไทยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนนโยบายทางเศรษฐกิจเพื่อประคับประคองสถานะทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำ และ

สิ่งที่ไทยต้องการมากที่สุดในตอนนั้นก็คือ การขอความช่วยเหลือทางการเงินและความช่วยเหลือจากประเทศต่าง ๆ ซึ่งญี่ปุ่นในฐานะประเทศที่ลงทุนในไทยเป็นลำดับที่หนึ่งได้ให้ความช่วยเหลือในทางการเงินแก่ไทย และยังให้ความร่วมมือ ความช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ ควบคู่ไปกับการดำเนินธุรกิจในไทย ซึ่งการเชื่อมั่นต่อการลงทุนของญี่ปุ่นนั้น ทางญี่ปุ่นเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการลงทุนในไทย เพราะญี่ปุ่นได้มองเห็นว่าไทยเป็นประเทศหนึ่งอันเหมาะสมในการลงทุนและยังเป็นเสมือนศูนย์กลางในภูมิภาคอาเซียน ที่เชื่อมโยงต่อการลงทุนในการสร้างเครือข่ายทางการผลิต (Network Production) โดยไทยเป็นฐานการผลิตที่สำคัญในการกระจายสินค้าไปสู่ประเทศต่าง ๆ

ดังนั้นแล้ว ลักษณะความสัมพันธ์ของไทยกับญี่ปุ่นในช่วงเวลาหลังการเกิดวิกฤตทางการเงินในเอเชีย จึงมีรูปแบบในลักษณะการที่ญี่ปุ่นเล่นบทบาทเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือแก่ไทยเป็นหลัก เพราะไทยต้องเผชิญกับช่วงเวลาที่แสนลำบากในการเผชิญวิกฤตทางการเงิน แต่ในความช่วยเหลือทั้งหมดของญี่ปุ่น ซึ่งก็ทำให้ญี่ปุ่นได้รับประโยชน์อย่างมากมาจากการลงทุนในไทย ทั้งเรื่อง การสานต่อประโยชน์ในทางอุตสาหกรรม การใช้ไทยในฐานะศูนย์กระจายสินค้าไปยังประเทศต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งหมดจึงสามารถกล่าวได้ว่า ต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์ไปด้วยกันทั้งสองฝ่าย